

Een paar weken geleden was ik in het Nationaal Holocaustmuseum in Amsterdam. Ik was hier al regelmatig langs gefietst, maar nog nooit binnen geweest en vond het belangrijk om dit zwarte stuk van de geschiedenis van Amsterdam te kennen. Het museumbezoek voelde extra beladen door de huidige politieke context. Dit gevoel werd versterkt door de zware beveiliging, de rotsblokken voor de ingang en de sluisdeur waar je als bezoeker doorheen moest. Het besef dat dergelijke herdenkingsplekken een doelwit voor geweld kunnen zijn, maakte me zwaarmoedig.

Tijdens het museumbezoek vroeg ik me samen met alle andere museumbezoekers af hoe het kan dat mensen tot zulke wreedheden in staat zijn, maar ook hoe het kan dat mensen kunnen toekijken terwijl dit gebeurt bij hun medemensen. Het zette me aan tot zelfreflectie over mijn eigen verantwoordelijkheden als wereldburger in de huidige conflicten. Het gaf me een machteloos gevoel. Ik kan me voorstellen dat de machteloosheid die mensen voelen ten opzichte van oorlogen, ervoor zorgt dat ze hun eigen verantwoordelijkheid liever ontkennen. Als je zelf geen actieve rol speelt in een conflict, voelt weggijken wellicht als de meest veilige optie. Zou het hierdoor kunnen gebeuren, dat er jarenlang wordt weggekeken door een groot deel van de samenleving?

Weggijken is één ding, collaboratie is een tweede. In het Nationaal Holocaust Museum werd het pijnlijk duidelijk hoeveel Nederlanders er hebben bijgedragen aan de gruwelijkheden. Waar mijn overpeinzingen in het museum onbeantwoord bleven, heeft Jannetta Bos meer inzichten

Tentoonstelling Nationaal Holocaustmuseum

Foto Mike Bink

verkregen over dit onderwerp. In haar column deelt zij haar gedachten over waarom genocides kunnen ontstaan.

Als je door je medemensen zo verraden kan worden, is het logisch dat het vertrouwen in de ander kwetsbaar wordt. Dit is iets dat ik op kleine schaal veel zie in de behandelkamer. Mensen die gruwelijkheden hebben meegemaakt of hebben geleerd dat anderen je zomaar in de steek kunnen laten, hebben vaker moeite om een hulpverlener te vertrouwen. Het langzaam opbouwen van vertrouwen is daarom één van de meest uitdagende taken van een therapeut die werkt met trauma en hechtingsproblematiek. In de supervisie rubriek delen Esther Veldkamp en Esther Lamens hun inzichten over herstel van vertrouwen op basis van Attachment Based Family Therapy.

Door Sophie van Leeuwen, Psycholoog bij Youz en communicatiemedewerker bij de NtVP

Over de NtVP

De Nederlandstalige Vereniging voor Psychotrauma (NtVP) is een onafhankelijke vereniging, die streeft naar continue kwaliteitsverbetering op het gebied van psychotraumatologie voor diegenen die zich professioneel of binnen een professionele organisatie met psychotrauma bezighouden.

De NtVP maakt deel uit van de Europese vereniging voor Psychotrauma (ESTSS). De ESTSS heeft verbindingen met een groot aantal nationale verenigingen, waardoor een Europees breed netwerk van Psychotrauma verenigingen ontstaat.

COLOFON

Dit katern wordt verzorgd door de werkgroep Communicatie van de Nederlandstalige Vereniging voor Psychotrauma.

Redactie NtVP Katern: Sophie van Leeuwen & Janne Punski-Hoogervorst
Contact: communicatie@ntvp.nl
© NtVP 2025

Fotograaf: Nijis, Jac de / Anetio (Nationaal Archief, CCO)

Ferdinand aus der Fünten voor het Bijzonder Gerechtshof te Amsterdam.

Oorlog voor de rechter

Eind oktober 2024 mocht ik als lid van de commissie schrijvende gevallen, onderdeel van het project 'Oorlog voor de rechter' een bezoek brengen aan het Nationaal Archief in Den Haag. Hier worden de dossiers bewaard van mensen die verdacht zijn geweest van of veroordeeld zijn voor collaboratie met de nazi's. Ruim 4 kilometer aan archiefkasten. Het oorspronkelijke materiaal, op kwetsbaar papier van slechte naoorlogse kwaliteit, wordt nu gedigitaliseerd.

Het dikke dossier over Aus der Fünten, een Duitse oorlogsmisdadiger die tijdens de Tweede Wereldoorlog leiding gaf aan de deportatie van tienduizenden Joden, lag voor ons klaar. Na de bevrijding werd Aus der Fünten door het Bijzonder Gerechtshof veroordeeld tot een levenslange

gevangenisstraf en na een beroep door het Openbaar Ministerie door de Bijzondere Raad van Cassatie ter dood veroordeeld. In het dossier is het document te zien waarin koningin Juliana, die gewetensbezwaren had tegen de doodstraf, hem gratie verleent. Aus der Fünten was onder

andere verantwoordelijk voor de deportatie van de patiënten van Het Apeldoornsche Bos, een Joods psychiatrisch ziekenhuis. Ik zag de lijst met hun namen, allen vermoord. Ik zag vele pagina's met zeer zorgvuldig bijgehouden namen en adressen van mensen die Joden hebben verraden. Voor iedere opgepakte Jood werd 'kopgeld' betaald, een premie van fl.7.50. Een huivering trok door mij heen. De geschiedenis kwam zo dichtbij, het maakte steenkoud.

Ik wil graag kort enkele gedachten delen over waarom mensen hun medemensen zoveel leed kunnen aandoen, waarom genocides, zoals tijdens de Tweede Wereldoorlog, in Bosnië en Soedan kunnen ontstaan. Veel getraumatiseerde mensen die ik heb mogen behandelen zoeken naar betekenisverlening. Het gaat om een zoekend proces naar proberen te begrijpen, naar woorden geven aan het onbegrijpelijke.

Een gedachte is dat mensen andere mensen collectief kunnen vermoorden als de medemens tot 'een ander' gemaakt wordt. Immers, als ik beseft dat als ik jou pijn doe, jij hetzelfde voelt als ik wanneer mij pijn aangedaan wordt, kan ik jou dat niet meer aandoen. Bij genocides, tijdens oorlogen, worden medemensen ontmenselijkt. Door de Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog Untermenschen te maken. Door ze kakkerlakken te noemen, zoals in Rwanda gebeurd is. Door mensen uit te sluiten en collectief te stigmatiseren. Medeleven vereist het besef dat het slachtoffer een mens is die pijn voelt als ieder ander. Een ander element is: kan ik verdragen dat mijn medemens gelijk is aan mij en tegelijkertijd anders is dan mij? Tijdens collectief geweld wordt niet verdragen dat de ander anders is en dat we toch bij elkaar horen. Verschillen worden niet verdragen. Zo ontstaat racisme, antisemitisme, genocide.

Vanuit de psychotherapie wordt het belangrijk gevonden dat we kunnen mentaliseren. Dat we ons de gevoelens van anderen kunnen voorstellen. Hoe ontstaat mentaliseren? Als we als kind veilig genoeg kunnen opgroeien, leert een kind om zijn emoties te herkennen. Er kan een eigen innerlijke binnenwereld ontstaan die anders is dan die van een ander mens, van de buitenwereld. Daarna leert een kind al jong de gevoelens van de andere mensen om hem heen te herkennen. Op die manier ontwikkelt zich empathie, medeleven met een ander. Tegengif van ontmenselijking en haat is empathie en het willen helpen van de ander die lijdt. Tegengif is hoop. Hoop die we ook nu hard nodig hebben.

Terug naar het project 'Oorlog voor de rechter'. Er bestaat veel zorg en angst voor openbaarmaking en doorzoekbaar-

heid van de oorlogsarchieven bij kinderen en familieleden van mensen die verdacht zijn geweest van of daadwerkelijk hebben samengewerkt met de nazi's. Bang dat zij opnieuw aan de schandpaal genageld zullen worden. Dat zij medeverantwoordelijk worden gehouden, hoewel zij onschuldig zijn. Velen schamen zich plaatsvervangend. In *Trouw* van 10 januari 2025 staat een artikel van Chiel de Groot, 'Hoe ga je om met de schaamte voor een "fout" familielid?' Hierin wordt de Duitse theologe Katharina von Kellenbach aangehaald, die een boek schreef over schuldgevoel en ontkenning bij voormalige nazi's. Zij zegt: 'Traumaonderzoekers maken wel onderscheid tussen constructieve schaamte en destructieve schaamte. Constructieve schaamte kan een morele wake-up call zijn. Wanneer schaamte leidt tot een morele reflectie en een bewuste houding tegenover het belaste verleden, kan het een krachtig middel zijn. Dan neem je verantwoordelijkheid en voorkom je dat dergelijke situaties zich herhalen. Maar schaamte die het gevolg is van interne schuldprojectie, alsof je de daden van je familielid persoonlijk draagt, is destructief. Dat soort schaamte kan leiden tot zelfhaat, isolatie of ontkenning. Het is essentieel om je identiteit te scheiden van de daden van je familielid. Je bent verantwoordelijk voor de toekomst, niet voor het verleden.' Ten slotte wordt Evy Elschoot van het Nationaal Archief aangehaald: 'Pas als we het stigma doorbreken, kun je de erfenis van schuld herformuleren als een bron van moreel leren. Met verantwoordelijkheid, maar zonder zelfveroordeling. Zo maak je van jezelf een brug tussen verleden en toekomst.' Zo moge het zijn.

AUTEUR

Jannetta Bos

Jannetta Bos, psychotherapeut en seksuoloog NVVS, heeft bij ARQ Centrum'45 mensen behandeld die slachtoffer zijn van oorlog, vervolging en geweld. Zij is actief voor Artsen Zonder Grenzen in oorlogen en conflictgebieden, voor A Cup for Humanity in Rwanda verleent zij psychische hulp aan genocide overlevenden en geeft EMDR supervisie aan psychologen in Botswana. Aan de UvA heeft zij Holocaust en Genocidestudies gevolgd.

Werken aan herstel van vertrouwensbreuken met Attachment Based Family Therapy

In de Supervisie rubriek beantwoorden experts uit het netwerk van de NtVP uw vragen over onderwerpen uit het brede werkveld van de psychotraumazorg. Hebt u een vraag over indicatiestelling, behandeling of wetenschap over psychotrauma? Stuur hem naar communicatie@NtVP.nl onder vermelding van Impact Supervisie.

De vraag

Hoe win je je als hulpverlener vertrouwen en bevorder je de samenwerking bij mensen die weinig vertrouwen hebben in anderen?

Antwoord van de experts

Mensen met weinig vertrouwen in anderen hebben vaak ervaringen opgedaan waarin zij zich bijvoorbeeld afgewezen of niet gezien hebben gevoeld. Suïcidale jongeren zijn bij uitstek de groep die het vertrouwen in zichzelf en de ander veelal hebben verloren. Ze kunnen zich niet voorstellen dat er iets is wat hen uit die diepe put kan trekken. Laat staan hun ouders.

Attachment Based Family Therapy focust op de relatie tussen kind en ouder, vanuit de overtuiging dat het herstellen van vertrouwen in relaties cruciaal is voor het genezingsproces van deze jongeren.^{1,2} Er wordt intensief samengewerkt met zowel de jongere als de ouders en hun onderlinge samenwerking wordt bevorderd. Binnen ABFT wordt op verschillende manieren aan het herstel van vertrouwen gewerkt. We zullen dit toelichten aan de hand van opbouw van deze gestructureerde gezinstherapie.

Vertrouwensbreuk

De gezinstherapie start met een gezamenlijke sessie waarin de herkaderingsvraag centraal staat: 'Wat maakt dat op de momenten dat je zo in nood zit, het zo donker voelt, je niet naar je ouders gaat voor steun of troost?' Hierdoor komt de focus op de relatie tussen ouders en jongere in plaats van op het gedrag van de jongere. De ABFT-therapeut ondertitelt gedurende de behandeling de zorgbehoeften van het kind en de zorgintenties van de ouders.

Voorbeeld

De therapeut zegt: 'Moeder, logisch, je draagt allemaal oplossingen aan, je wilt je kind zo graag beschermen tegen die pijn. Het is nooit je intentie geweest dat het voor je zoon voelt alsof zijn pijn er niet mag zijn.'

De therapeut zegt: 'Dochter, je bent zo boos op je ouders omdat jij je zo niet gezien voelt door hen. Alle keren dat jij hebt geprobeerd aan te geven hoe het voor je was, leek het alsof ze iets anders belangrijker vonden.'

Zowel de jongere als de ouders worden gevalideerd en erkend in hun gevoelens. Ze ervaren dat hun gevoelens er mogen zijn en dat hun behoeften en intenties gezien worden. Hierdoor groeit de bereidheid om dit verder te onderzoeken in samenwerking met de therapeut. Na de gezamenlijke start gaan jongere en ouders apart van elkaar in gesprek met dezelfde therapeut, waarbij wordt gewerkt aan hetzelfde doel. De therapeut werkt aan de alliantie met de gezinsleden vanuit het vertrouwen dat zij uiteindelijk samen met elkaar in gesprek gaan.

Het doel van de sessies alleen met de jongere, is een meer samenhangend gehechtheidsnarratief te ontwikkelen. De jongere begrijpt hoe dit een rol speelt in zijn problemen. Met het creëren van het narratief ontstaat vertrouwen dat uitreiken naar de ouders een verschil kan maken. Er ontstaat hoop op verandering. De onderlinge relatie tussen therapeut en jongere is hierin uiterst belangrijk: de therapeut helpt de jongere bij het verdiepen van de kwetsbare emoties. Het uitspreken en doorvoelen in de kamer maakt dat de jongere zich veilig en gevalideerd voelt. Dit is een voorwaarde om de volgende stap richting ouders te maken.

De wetenschap dat ouders ook aan het werk zijn met de therapeut geeft vertrouwen, dat ze niet alleen bezig zijn met dit proces.

Het doel van de sessies alleen met de ouders is inzicht en voeling krijgen met hoe de eigen stressoren en gehechtheidsgeschiedenis impact hebben op het ouderschap. De therapeut zorgt ervoor dat de ouder zich erkend voelt in zijn/haar inzet en liefde voor de jongere. Ook is er ruimte voor de teleurstelling niet altijd de ouder te zijn die hij/zij verlangt te zijn. Hierdoor krijgen ouders moed en vertrouwen in plaats van het gevoel zich te moeten verdedigen vanwege het falen. Ze krijgen het vertrouwen de kwetsbare emoties van hun kind te kunnen dragen en emotioneel beschikbaar te kunnen zijn.

Vervolgens gaan ouders en jongere samen met elkaar in gesprek met ondersteuning van de therapeut: een correctieve gehechtheidservaring. De jongere deelt de gehechtheidsbreuken en relationele kwetsuren en ervaart daarbij de ouders als beschikbaar en emotioneel afgestemd.

De therapeut zorgt ervoor dat de ouders en jongere direct met elkaar in gesprek gaan en dus niet via de therapeut. Dit vraagt een directieve houding van de therapeut. Hierop zijn zowel de ouders als de jongere voorbereid in de eerdere sessies. Het vertrouwen groeit bij de jongere als zijn ouders emotioneel beschikbaar zijn. Het vertrouwen bij ouders groeit als zij merken dat hun emotionele aanwezigheid afgestemd is op de zorgnoden van het kind. Dit geeft de ouder vertrouwen in het ouderschap.

Wanneer voldoende stil is gestaan bij de breuken uit het verleden, verschuift de focus naar het hier en nu en de toekomst. Jongere en ouders gaan met elkaar in gesprek over de thema's die spelen. De rol van de therapeut wordt steeds kleiner, het vertrouwen dat jongere en ouders het samen kunnen groeit.

king met een therapeut of met gezinsleden geen optie lijkt. Therapeuten kijken door een hechtingsbril naar de klachten van de gezinnen en leren zo de onderliggende hechtingsbehoefte en instincten te begrijpen. Door samen met de jongere de kwetsbare emoties te begrijpen en doorvoelen en de hechtingsbehoefte te valideren, voelt de jongere zich gezien en gehoord. Door ouders te erkennen in hun liefde en inzet voor hun kind en door mee te voelen in de teleurstelling niet altijd de ouder te kunnen zijn die het kind verlangt, voelen ouders zich gesteund door de therapeut en krijgen zij vertrouwen in het belang van hun aanwezigheid in de therapie. Het sleutelwoord is dus valideren. Dit kan nooit te veel, maar wel te weinig.

REFERENTIES EN AANBEVELING

1. Bosmans, G., Vandevivere, E., & Ewing, S. (2013). Attachment based family therapy: een evidence based systeem therapeutisch behandelprogramma voor depressieve adolescenten. In *Protocolaire behandelingen voor kinderen en adolescenten met psychische klachten 2* (pp. 179-199). Boom.
2. Bosmans, G., Van Vlierberghe, L., Devacht, I., Santens, T., Moons, L., Bauwens, K., ... & Van der Spek, N. (2022). Gehechtheidstheorie in de orthopedagogische praktijk: Nieuwe ontwikkelingen en vertaalslag naar het klinische handelen. *Pedagogiek*, 42(3), 338-362.

Voor ABFT-opleidingstrajecten en supervisie vragen over ABFT kunt u terecht bij de supervisors van centrum KU Leuven. ppw.kuleuven.be/abft/opleiding/abft-supervisie

OVER DE EXPERTS

Esther Veldkamp is systeemtherapeut en GZ-psycholoog bij psychologenpraktijk De Amsterdamse en bij haar eigen psychologiepraktijk Veldkamp. Zij is gespecialiseerd in ABFT bij jong-volwassenen. Esther is gecertificeerd als EMDR practitioner.

Esther Veldkamp

emailadres: esther.veldkamp@de-amsterdamse.nl

Esther Lamens is systeemtherapeut bij psychologenpraktijk De Amsterdamse en praktijk Esther Lamens. Esther is gespecialiseerd in hechtingsgerichte systeemtherapie waaronder EFT en ABFT bij jong-volwassenen.

Esther Veldkamp

emailadres: esther.lamens@de-amsterdamse.nl

Psychologenpraktijk De Amsterdamse werkt ook mee aan het wetenschappelijk onderzoek REPAIR dat onderzoek doet naar de impact van ABFT op suicidale jongeren en jongvolwassenen.

ABFT: samenstelling per taak en focus vertrouwen per taak

taak 1	Jongere en ouders	Herkaderingsvraag: relatie centraal
taak 2	Jongere	Alliantie met jongeren
taak 3	Ouders	Alliantie met ouders
taak 4	Jongere en ouders	Correctieve gehechtheidservaring
taak 5	Jongere en ouders	Vertrouwen in toekomst

Wat kunnen therapeuten leren van de principes van ABFT?

De ervaring leert dat ABFT zelfs werkt bij cliënten waarbij het vertrouwen zo beschadigd is geraakt, dat samenwer-